

УДК 330.341.(477)

КУРИЛІНА О.В.,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри цивільного права і процесу
Національної академії внутрішніх справ

ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЇ РЕСТРУКТУРИЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВ СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА

Анотація. Стаття присвячена питанням створення дієвої системи забезпечення економічної безпеки у глобальному просторі як нагальної потреби забезпечення захисту економік держав в умовах боротьби з економічним сепаратизмом, тероризмом. У статті проаналізовано різні концептуальні точки зору відносно понять економічна злочинність, відмивання грошей. Розглянуто різноманітні підходи до визначення економічної безпеки держав. Запропоновано найдоцільнішу модель забезпечення економічної безпеки для України. Обґрунтовано співпрацю з НАТО.

Ключові слова: тіньова економіка, глобалізація, відмивання грошей, НАТО.

Курилина О.В., кандидат экономических наук, доцент кафедры гражданского права и процесса Национальной академии внутренних дел

ФОРМИРОВАНИЕ СТРАТЕГИИ РЕСТРУКТУРИЗАЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ГОСУДАРСТВ ВОСТОЧНОГО ПАРТНЕРСТВА

Аннотация. Статья посвящена вопросам создания действенной системы обеспечения экономической безопасности в глобальном пространстве как насущной необходимости обеспечения защиты экономик государств в условиях борьбы с экономическим сепаратизмом, терроризмом. В статье проанализированы различные концептуальные точки зрения относительно понятий экономическая преступность, отмывание денег. Рассмотрены различные подходы по определению экономической безопасности государств. Предложена целесообразная модель обеспечения экономической безопасности для Украины. Обоснованно сотрудничество с НАТО.

Ключевые слова: теневая экономика, глобализация, отмывание денег, НАТО.

Kurilina O.V., Ph.D. in Economics, Associate Professor of Department of Civil Law and Process of the National Academy of Internal Affairs

DEVELOPING A STRATEGY FOR RESTRUCTURING OF ECONOMIC SECURITY OF THE EASTERN PARTNERSHIP

Abstract. Creation of an effective system of economic security in the global environment as an urgent need to protect the economies of states countering economic separatism, terrorism. The article analyzes different conceptual point of view concepts relative economic crime, money laundering. The various approaches to determine economic security are considered. A most appropriate model to ensure economic security for Ukraine is offered. Grounded cooperation with NATO is grounded.

Keywords: shadow economy, globalization, money laundering, NATO.

Постановка проблеми. Трансформаційні процеси формування нової структури Європейської економіки у період глобалізації, змін інституційно-правових баз. Формують основу для зростання негативних процесів як в Україні так і у Європейському співтоваристві. Структура загроз економічній безпеці держав носить глобальний характер є розгалуженою, диференційованою.

З огляду на значущість вирішення комплексно даної проблеми із врахування трансформаційного періоду розвитку України виникає потреба розробки науково обґрунтованих методик запобігання даному вкрай негативному явищу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням вивчення проблеми та запобігання поширенню тіньової економіки приділяли увагу такі вчені, як О.Власюк [1], В.Засанський [12], В.Пономарьов [6], В.Молчановський [5] та ін. В основному у вітчизняних дослідженнях та публікаціях розглядалися питання забезпечення економічної безпеки на рівні однієї держави. На наш погляд, це зробити неможливо.

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. Нестабільність економічного стану в Україні останнім часом носять вкрай загрозливий характер для її національної безпеки. Вона перш за все пов'язана з переділом українських земель, політичною нестабільністю яка породжена як внутрішніми так і зовнішніми факторами впливу. Катастрофічним розвитком кримінальної економіки та розкраданням державного майна, переведення коштів в «тінь» з подальшим його використанням для розвитку кримінально-тіньової економіки.

Формулювання цілей статті. Завдання дослідження: проаналізувати різні точки зору відносно понять економічна безпека держави.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансформаційні процеси формування нової структури Європейської економіки у період глобалізації, змін інституційно-правових баз. Формують основу для зростання негативних процесів як в Україні так і у Європейському співтоваристві. Структура загроз економічній безпеці держав носить глобальний характер є розгалуженою, диференційованою.

З огляду на значущість вирішення комплексно даної проблеми із врахування трансформаційного періоду розвитку України виникає потреба розробки науково обґрунтованих методик запобігання даному вкрай негативному явищу.

У дослідженнях по різному вбачаються корні утворення загроз для функціонування економіки держави. Зокрема, в Законі України «Про основи національної безпеки України» під «національною безпекою» розуміється захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечується сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам, ринку фінансових послуг, захисту прав власності, фондових ринків і обігу цінних паперів, податково-бюджетної та митної політики, торгівлі та підприємницької діяльності, ринку банківських послуг, інвестиційної політики, ревізійної діяльності, монетарної та валютної політики, захисту інформації, ліцензування, промисловості та сільського господарства, транспорту та зв'язку, інформаційних технологій, енергетики та енергозбереження, функціонування природних монополій, використання надр, земельних та водних ресурсів, корисних копалин, захисту екології і навколишнього природного середовища та інших сферах державного управління при виникненні негативних тенденцій до створення потенційних або реальних загроз національним інтересам [2, с. 116].

Поняття економічної безпеки розглядалися з різних точок зору одні вчені розглядали це питання з управлінської сторони. Зокрема, Минаев Г. А. під безпекою розуміє філософію сучасного менеджменту (управління), цінність та складову корпоративної культури. Сутність такого сприйняття безпеки зводиться до того, щоб навчитися управляти соціально-економічними системами через призму безпеки, розуміти її як функцію буття та життєдіяльності людини і її первинної потреби [7, с. 25].

Він виходить з того, що найважливішими функціями життєдіяльності соціально-економічної системи є розвиток і безпека. Це дві взаємопов'язані сторони одного процесу і одночасно діалектично протилежні. Кожна з них має власні методи і засоби забезпечення. Розвиток є первинною функцією, а безпека другорядною та призначена забезпечити розвиток шляхом протидії загрозам. Однак другорядний характер не зменшує її ролі, оскільки без забезпечення безпеки будь-яка людська діяльність виявляється позбавленою сенсу [8, с. 41-48].

Економічну безпеку в умовах глобалізації розглядають економічну безпеку відносно ступеня загроз розглядає О. Ільєнко зокрема вона пише «для суб'єкта життєдіяльності жити та діяти в безпеці не означає існувати без небезпеки, оскільки остання є однією з головних причин необхідної активності людини і присутня в її життєдіяльності постійно, а нерідко може мати позитивний вплив. Крім того, загрози та небезпеки забезпечують мобілізацію діяльності необхідних співвідношень індивідуумів як членів соціуму. Тому асоціювати «безпеку» з відсутністю небезпеки неможливо, оскільки для людини, яка існує в соціумі, безпека є захист від небезпеки, загроз тощо.

Отже, при формуванні поняття «безпека» необхідно не лише забезпечувати повну відсутність будь-яких загроз та забезпечити умови існування суб'єкта в безризиковій зоні, а навпаки – слід виявляти межу виправданого ризику при забезпеченні постійного розвитку, саморозвитку суб'єкта» [10, с. 15]. Розглядають економічну безпеку відносно ступеня захищеності її економічної системи так Г.В.Козаченко, В.П.Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміється комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10].

Послідовно розглядає проблему професор Власюк. Він вважає, що складовою частиною національної безпеки є економічна, яка за своєю сутністю є її базисом. Одночасно це відносно самостійна система, котра має свою структуру, внутрішню логіку розвитку та функціонування, засоби дії на всі інші аспекти безпечного існування особистості, суспільства і держави [1, с. 7]. Разом з тим слід відзначити, що у чинному законодавстві України немає чіткого визначення поняття «економічна безпека держави» чи «національна економічна безпека», що породжує невизначеність у діях державного управлінського апарату і призводить до помилок при формуванні економічного розвитку як країни в цілому, так і її регіонів» [1, с. 34].

З позицій первинності виробництва та фінансово-грошової системи досліджує її Павловський, він пише що фундаментом, основою економічної системи є її власне виробництво, а найважливішою складовою національної безпеки є її економічна безпека [9, с. 11], України – це такий стан та рівень розвитку всіх сфер економічної системи суспільства, власного виробництва, (грошово-фінансової системи, сфери управління, соціальної сфери та екологічної), такий стан системи продуктивних сил, за яких держава здатна залучити свої ресурси та свій інтелектуальний потенціал на забезпечення національних інтересів, на досягнення економічної, науково-технічної, технологічної і духовної могутності, забезпечити злагоду в суспільстві, достатній рівень економічної та політичної незалежності, виробничої самодостатності, спираючись на власні сили, на стратегію технологічного лідерства або, принаймні, технологічної незалежності, на патріотизм своїх громадян, незалежність у мисленні і прийнятті рішень лідерами держави, що дає змогу досягнути політичної, економічної, військово-стратегічної і соціальної мети заради створення умов для гідного життя широких верств населення, їх добробуту, духовної і моральної єдності, розвитку культури, науки, мови та величі народу України [9, с. 12].

Михалкин Н.В. в свою чергу: безпека – це потреба та інтерес. У реальному житті неможливо знайти ситуацію, коли стосовно будь-якого суб'єкта відсутня будь-яка небезпека [3, с. 13]. В той же час Короткий Ю.Ф. визначає дану проблему як реакцію на небезпеку, бо потреба в ній виникає виключно тоді, коли існує небезпека [4, с. 51].

Молчановский В.Ф. розглядає безпеку як властивість системи. Існування будь-якої системи передбачає її захищеність від руйнівних впливів. Своїй руйнації протидіють всі системи [5, с. 104].

Г.В.Козаченко, В.П.Пономарьов, О. М. Ляшенко під безпекою розуміють комплексне поняття: економічна безпека – це конкретний стан і ступінь захищеності будь-якого суб'єкта та його спроможність протистояти змінам умов існування [6, с. 10].

Усі розглянуті точки зору не охоплюють суттєвості поняття економічної безпеки за умов глобалізації економіки її забезпечення в особливих умовах зокрема при проведенні бойових дій. Так як економічна безпека є складовою частиною національної безпеки, її фундаментом (базисом). Також економічна безпека є складовою національної безпеки держав, економічних міждержавних союзів. Вона є фундаментом економікополітичної стабільності на мегапросторі. Це створення умов для безпечного функціонування економічного середовища на мега, макро, мікро економічних рівнях. Економічна безпека – це складна багаторівнева система, рівні якої перебувають у взаємозв'язку.

На наш погляд одним з таких факторів в сучасних є НАТО у зв'язку з чим варто проводити більш активнішу співпрацю альянсом. Так як альянс в сучасних умовах є глобальною структурою по забезпеченню стабільності суспільно-економічних відносин. У відносинах з Альянсом Україна пройшла шлях від Хартії про особливе партнерство і Плану дій до Інтенсифікованого діалогу з НАТО з питань набуття членства, який було започатковано 21 квітня 2005 р. у Вільнюсі. Такий діалог Альянс пропонує тим країнам, котрі висловили зацікавленість приєднатися до НАТО й готові проваджувати відповідні реформи. Цим рішенням НАТО вперше підійшло до питання членства України не як до гіпотетичної можливості, а як до реалістичної перспективи. Крім того, за результатами Вільнюського засідання Комісії Україна – НАТО був оприлюднений спільний документ «Поглиблення співпраці Україна – НАТО: короткотермінові заходи» [11].

Практичне обговорення підходів України та НАТО в рамках запровадження діалогу відбулося під час візиту делегації Північноатлантичної Ради (ПАР) НАТО в Україну 18-20 жовтня 2005 р. на чолі з Генеральним секретарем Альянсу. В рамках візиту було проведено чергове засідання комісії Україна – НАТО за участю міністрів закордонних справ та оборони України. В інформаційно-роз'яснювальних цілях члени делегації НАТО здійснили поїздки в регіони України. Під головуванням Президента України В.Ющенка за участі Генерального секретаря НАТО Я.Схеффера відбулось проведення першого в історії відносин Україна – НАТО спільного засідання Ради національної безпеки і оборони України та Північноатлантичної Ради НАТО.

У лютому 2005 р. на саміті Комісії Україна-НАТО в Брюсселі Президент України Віктор Ющенко проголосив набуття членства в НАТО кінцевою метою співробітництва України з Альянсом. У квітні 2005 р. В.Ющенко затвердив воєнну доктрину. У ній визначено, що активізація євроатлантичної інтеграції України з орієнтацією на вступ до НАТО як основи загальноєвропейської системи безпеки та пов'язане з цим глибоке реформування оборонної сфери держави відповідно до європейських стандартів належать до найважливіших пріоритетів як зовнішньої, так і внутрішньої політики [11].

На наш погляд, вибір моделі забезпечення економічної безпеки держави повинен ґрунтуватися в залежності від етапів розвитку держав. Так професор Василь Засанський зробив визначення та класифікацію «етапів розвитку держав при порушенні дії об'єктивних економічних законів і вплив на механізми управління економічною та фінансовою системами криміногенних факторів Схеми генезису тіньової економіки, її етапізації

Перший етап. На цьому етапі з одного боку – діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади, з іншого утворюється поділ економічного простору на законодавчий, де діють /офіційний/ та тіньовий, антагоністичний до інтересів централізованих систем управління. Поділ економічного простору на законодавчий (офіційний) та тіньовий.

Другий етап. Діють об'єктивні економічні закони, нормальне функціонування та взаємодія політичного економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою, в основному стабільне функціонування економіки, політична та соціальна рівновага, не корумпованість влади. Посилюється вплив тіньової економіки на структурно-функціональні елементи економічної системи, яка в свою чергу впливає на соціальну якість кризової економіки, на існування тіньової економіки, зростає соціальне протистояння, Відбувається процес взаємо існування двох протилежних економічних механізмів, вплив їх один на одного. На другому етапі створюються умови співпраці адміністративного апарату державної влади з економічними та фінансовими злочинними угрупованнями йде поступове втягування сфери управління економікою в тіньову економіку. Поглиблення кризи економічної та фінансової системи, загострення економічних протиріч веде до третього етапу.

Третій етап. Дія об'єктивних економічних законів сповільнюється, функціонування та взаємодія політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору неадекватна. Взаємодія між законодавчою та виконавчою владою супроводжується протиріччями, не корумпованість влади в цілому супроводжується корумпованістю окремих посадових осіб. Це веде до «кризи» економічної та фінансової системи.

На третьому етапі внаслідок порушення дії основних економічних законів відбувається злам економічної системи на користь тінізації. Він включає зовнішній та внутрішній фактори. Зовнішній, пов'язаний із втручанням держави через систему управління в діяльність суб'єктів господарювання, обмеженнями, заборонами а також податковим чи іншим фіскальним тиском щодо їх діяльності; вимаганням державними чиновниками грошових винагород за ту чи іншу вирішену проблему, кримінальної економіки, сформований потужний зріз організованої злочинності в загально-державному середовищі. Зростає підвищення ефективності протиправної діяльності, протидії засобом суспільного контролю і захисту, які з'явилися у криміналітеті в сучасних умовах позаекономічним (в тому числі протиправним) та економічним тиском на господарюючого суб'єкта з боку кримінальних елементів, інших суб'єктів господарювання, управлінського апарату.

При набутті тінговою економікою розмірів, які загрожують існуванню держави третій етап перетворюється на четвертий.

На четвертому етапі об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору. Антагоністичні протиріччя між законодавчою та виконавчою владою, корумпованість влади досягає 70%, загроза існуванню суспільного організму, утворюється система кримінальної економіки. Держава перетворюється в механізм де діють суб'єктивні закони фінансових диспропорцій, в корумповану соціально-небезпечну для нормального розвитку систему, де відмиваються великі банківські та фінансові кошти із всього світового співтовариства. Тут утворюється система кримінальної економіки, що є основною ланкою кримінальної діяльності, яка в змозі активно вишукувати нові резерви підвищення рівня шкоди суспільству. Йде створення структури потужної організованої економічної злочинності, системи тінгової економіки. Державні інститути працюють на поглиблення фінансово-кредитної корупції.

Четвертий етап переростає в п'ятий, де формується потужний зріз організованої злочинності в загально-державному середовищі.

П'ятий етап. Об'єктивні економічні закони, не функціонують, не має взаємодії політичного, економічного та соціального механізмів в рамках законодавчого простору Антагоністичні протиріччя між законодавчою та залученням основним чином банківського сектору економіки. Відмивання грошей поступово переростає у міжнародне явище, де особи, які відмивають гроші, готові та здатні використовувати усі можливості та слабкі місця у захисті від відмивання грошей всіх держав світу.

Держава перетворюється на механізм підтримки терористичних світових організацій, що загрожує усій світовій спільноті, йде транснаціоналізація економічної злочинності виконавчою владою, повна корумпованість влади. [12, с.18-19].

На наш погляд, дану класифікацію можна використовувати при формуванні моделей економічної безпеки на різних рівнях. Так як забезпечити економічну безпеку в окремій взятій державі неможливо, тому що загрози носять транснаціональний характер через об'єднання кримінальних кланів, основою яких є протиправна тінізаційна економічна діяльність, яка в свою чергу направлена і є ґрунтом розвитку світового тероризму і кримінальної діяльності. Збільшення інфляції подорожчання енергоносіїв є однією із причин зростання тінзових капіталів.

Список використаних джерел

1. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі наук про економіку / О. С. Власюк // Нац. ін.-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
2. Про основи національної безпеки України : Закон України // Відомості Верховної Ради України від 19.06.2003 р. № 964-IV. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zakon.rada.gov.ua>. – (Законодавча база).
3. Михалкин Н. В. Безопасность Российской Федерации. Вопросы теории и практики / Н. В. Михалкин. – М., 1993. – С. 13.
4. Короткий Ю. Ф. К вопросу о понятии безопасности / Ю. Ф. Короткий // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – С. 51.
5. Молчановский В. Ф. Безопасность – атрибут социальной системы / В. Ф. Молчановский // Социально-политические аспекты обеспечения государственной безопасности в современных условиях : сб. статей. – М. : Граница, 1994. – 368 с.
6. Економічна безпека підприємства : сутність та механізм забезпечення : монографія / Г. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, О. М. Ляшенко. – К. : Лібра, 2003. – 280 с.
7. Минаев Г. А. Безопасность-менеджмент организации / Г. А. Минаев // Best of Security. – № 4 (26). – 2008. – С. 23–31.
8. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – К. : КНТ, 2009. – 440 с.
9. Павловський М.А. Макроекономіка перехідного періоду : Український контекст. – К.: Техніка. 1999. – С. 284.
10. Ільєнко О.В. Стратегії міжнародної економічної безпеки в умовах глобалізації (маркетинговий аспект). – К.: Національний авіаційний університет, 2013. – 358 с.
11. Сучасний стан відносин Україна – НАТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/15800119/politologiya/suchasniy_stan_vidnosin_ukrayina_nato.
12. Засанський В.В. Детінізація економіки в перехідних суспільствах: управлінський аспект: Монографія. – Львів: Політекс, 1998. – 309 с.